

Nova suverenost ili stari sukobi?

Boško Picula

Irak se nakon gotovo devet godina strane vojne intervencije, multidimenzionalnoga oružanog sukoba unutarnjih i vanjskih aktera, našao na početku izgradnje nove državne suverenosti

Kraj devetogodišnje strane vojne intervencije

Nakon što su u prosincu 2011. posljednji američki vojnici napustili Irak, čini se da je najsloženija dionica najtežega bliskoistočnog sukoba u proteklom desetljeću makar formalno okončana. No znači li formalni završetak sukoba i početak mirnodopskog razdoblja ili novu fazu starih sukoba?

Od 2012. Irak dobiva novi državni blagdan. To je 31. prosinca koji bi se ubuduće u cijeloj zemlji trebao obilježavati kao Dan Iraka. Najavio je to irački premijer Nuri al-Maliki na svečanosti u Bagdadu 31. prosinca 2011. u povodu završetka strane vojne nazočnosti u toj zemlji. I američki je ministar obrane Leon Panetta 15. prosinca u bagdatskoj međunarodnoj zračnoj luci proglasio završetak rata¹ uvjeren u, prema vlastitim riječima, budućnost neovisnoga, slobodnog i suverenog Iraka. Tako su posljednji tjedni prošle godine i simbolično označili završetak američke vojne intervencije u Iraku koja je počela 20. ožujka 2003. Nepunih devet godina vojne snage SAD-a, na čelu Multinacionalnih snaga koje su u različitim razdobljima činili vojnici četrdeset zemalja, pokušavale su opravdati inicijalnu intervenciju i rušenje režima Sadama Huseina. Prema službenim potvrđama i s iračke i s američke strane, intervencija je bila više nego opravdana, ali za nastavak američke vojne nazočnosti nema više opravdanja. Posljednji su američki vojnici napustili iračko tlo u zoru 18. prosinca 2011, dok je trinaest dana kasnije i formalno završen američki vojni angažman u Iraku sukladno odredbama

Boško Picula, magistar političkih znanosti. Zaposlen u Visokoj školi međunarodnih odnosa i diplomacije. E-pošta: boskopicula@yahoo.com

Američko-iračkog sporazuma o povlačenju američkih snaga iz Iraka iz prosinca 2008.

"Proglašavam ovaj dan 31. prosinca, kada je dovršeno povlačenje stranih snaga, nacionalnim praznikom", obratio se irački premijer sudionicima svečanosti te pred televizijskim kamerama nastavio: "Ovo je dan Iraka. Ovo je svečanost za sve Iračane. Ovo je zora novog dana u Mezopotamiji... Vaša je zemlja slobodna". Dva i pol tjedna ranije Nuri al-Maliki sastao se u Washingtonu s američkim predsjednikom Barackom Obamom koji je na zajedničkoj konferenciji za novinare izrazio zadovoljstvo završetkom američke vojne nazočnosti u Iraku. No dvojica su državnik dogovorili nastavak strateških odnosa između dviju zemalja, koje je Barack Obama definirao kao ravnopravno partnerstvo na temelju zajedničkog interesa i međusobnog poštovanja, potvrđujući iračkom premijeru da će Irak u SAD-u imati jakoga i trajnog partnera. Iza diplomatski sročene fraze stoji odlučnost SAD-a da u Iraku nastavi djelovati kao najvažniji inozemni akter, bez obzira na to što politički utjecaj odsad neće osiguravati američki vojnici na iračkom tlu. Obaminim obećanjem Al-Malikiju Irak je u SAD-u dobio svojevrsnoga vanjskopolitičkog pokrovitelja i zaštitnika čije vojno povlačenje u političkom smislu ne mijenja ništa bitno. Uostalom, preostale su američke vojne postrojbe nakon napuštanja Iraka stacionirane u Kuvajtu te u slučaju bilo kakve potrebe i, naravno, uz političko zeleno svjetlo iz Bagdada mogu lako i brzo intervenirati.

Irak se nakon gotovo devet godina strane vojne intervencije, multidimenzionalnoga oružanog sukoba unutarnjih i vanjskih aktera, mukotrpne tvorbe demokratskih institucija vlasti i ustavno-pravnog okvira, oživljavanja starih vjerskih i etničkih sukoba te kanaliziranja tih sukoba kroz formiranje zasad nestabilnoga stranačkog sustava, našao na početku izgradnje nove državne suverenosti. Doslovce na početku, jer prema teoriji češko-njemačkoga pravnika, politologa i teoretičara mira i rata Karla Deutscha (1912-1992) suverenost je u kontekstu među-

Irak je država bez iračke nacije, koliko god se njegovi političari prigodničarski trudili apelirati na zajedničke nacionalne vrijednosti i jedinstvo svih Iračana

narodnih odnosa potrebno promatrati kao izvanjski i unutarnji fenomen. Promatrana izvana, suverenost podrazumijeva stanje "kada se nekoj državi ne mogu nametnuti i diktirati određena rješenja u skladu s djelovanjem i ponašanjem vanjske okoline". Gledano iznutra, to je stanje "kada država raspolaže čvrstim i usklađenim mehanizmom donošenja odluka" (nav. u: Vukadinović, 2005:33). Prema Deutschovu pristupu, Irak je danas bliži suverenosti iznutra nego izvana, jer je samo nekoliko mjeseci nakon odlaska posljednjih američkih vojnika iz zemlje prekratkoročno razdoblje za potvrdu iračke samostalnosti u donošenju odluka na koje neće presudno utjecati ponašanje vanjske okoline, broj 9 - ožujak 2012.

ponajprije SAD kao primarnoga partnera nove iračke vlasti, a donedavno i ključnog aktera u kondicioniranju niza unutarnjih političkih, ekonomskih i sigurnosnih odluka. U tom su smislu američka vojna intervencija 2003. i *de jure* strana vojna okupacija, sve do postupnog prenošenja ovlasti na privremena i prijelazna tijela vlasti iračke države u kombinaciji s organizacijom de-

Najveći irački problem nije bila Huseinova diktatura, nego činjenica da bez unutarnjega ili vanjskog represivnog aparata nije moguće osigurati elementarnu stabilnost državnoga i društvenog poretka

mokratskih izbora od 2005. i intenziviranjem konflikata na više razina, u mnogo čemu jedinstveni događaji u međunarodnim odnosima nakon završetka Hladnog rata 1989. Uspoređujući situaciju u Iraku nakon početka intervencije u proljeće 2003. s ostalim sukobima na širem prostoru Bliskog istoka odnosno jugozapadne Azije, može se ustvrditi da je Irak doživio najintenzivnije promjene u najkraćem vremenu. Usto, ti su procesi u odnosu prema ostalim bliskoistočnim sukobima najsofisticiraniji, i što se tiče aktera i što se tiče dinamike. U odnosu prema izraelsko-palestinskom sukobu, koji je kao "srž regionalnog problema" (Kasapović, 2010:282) ušao u novu fazu zaoštavanja nakon izbijanja Druge intifade u rujnu 2000, i rata u Afganistanu koji je američkom vojnom intervencijom počeo u listopadu 2001, rat u Iraku znatno je kompleksniji glede faza eskalacije, protagonista i interakcije međunarodnih i domaćih subjekata. Taj je rat sada, makar formalno, moguće vremenski ograničiti na razdoblje od ožujka 2003. do prosinca 2012. Ukratko, u Iraku su se tijekom devet godina sukoba dogodili: strana vojna intervencija, izbijanje pobune protiv stranih vojnih snaga iz više središta otpora, rasplamsavanje oružanih sukoba među samim Iračanima motiviranih vjerskim, etničkim i političkim razlikama, mukotrpna izgradnja domaćih institucija vlasti na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, provedba višestranačkih izbora u uvjetima neposredne oružane opasnosti, infrastrukturna obnova zemlje, povratak međunarodne kredibilnosti vlasti u bilateralnim i multilateralnim odnosima te, iznad svega, opstanak države u uvjetima jakih centrifugalnih sila koje je, paradoksalno ili ne, pojačala demokratizacija političkog sustava. Irak je, naime, država koja je nastala doslovce slučajno ili, kako je to opisala američka novinarka i spisateljica Sandra Mackey, "zemlja kojoj se nitko nije nadao" (Mackey, 2003:83). Stoga sintagma o stjecanju nove iračke suverenosti ponajprije znači proces koji je suprotan procesu koji karakterizira nastanak većine europskih nacionalnih država. Nacionalne ideologije i pokreti u Europi omogućili su stvaranje državne zajednice, dok je Iraku država prethodila naciji. Irak je država bez iračke nacije, koliko god se njegovi političari prigodničarski trudili apelirati na zajedničke nacionalne vrijednosti i

jedinstvo svih Iračana. Hoće li, uvjetno rečeno, postkonfliktini Irak uspjeti u izgradnji nacije, ponajprije ovisi o tome hoće li uspjeti održati državu.

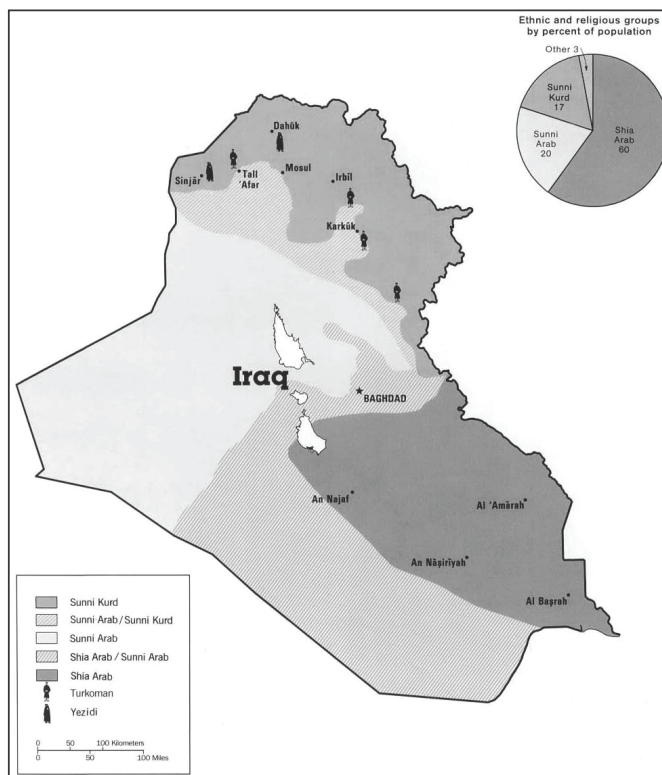
Od strane intervencije do preuzimanja odgovornosti za vlastiti opstanak

Iz današnje perspektive, američka vojna intervencija postigla je kratkoročni cilj, djelomice ostvarila srednjoročne ciljeve, a u dugoročnom smislu dovela je Irak u stanje u kojemu je dezintegracija države jedna od mogućih opcija. Najlakše je bilo ukloniti bivšeg diktatora Sadama Huseina s vlasti, za što je SAD-u, Velikoj Britaniji i zemljama saveznicama okupljenima u međunarodnoj koaliciji bez mandata UN-a trebalo samo nekoliko tjedana: od početka napada 20. ožujka 2003. do parole "misija izvršena" kojom je 1. svibnja 2003 američki predsjednik George W. Bush na nosaču zrakoplova *US Abraham Lincoln* označio kraj neposrednih ratnih djelovanja. Basistički² se režim urušio, Saddam Husein je nakon višemjesečnog skrivanja uhićen 13. prosinca 2003,³ a Irak je pod vlašću Privremene koalijske uprave⁴ sa zakonodavnim, izvršnim i sudskim ovlastima ušao u tranzicijsko razdoblje prema, činilo se, mirnodopskim uvjetima života i demokratizaciji dojučerašnjega sultanističkog autokratskog režima koji se prema političkim protivnicima koristio krajnje represivnim metodama i brutalnošću. Međutim, najveći irački problem nije bila Huseinova diktatura, nego činjenica da bez unutarnjega ili vanjskog represivnog aparata nije moguće osigurati elementarnu stabilnost državnoga i društvenog poretka a da se ne generiraju novi i prodube stari sukobi. Irak u svojoj povijesti, koja počinje 1921. kada je na početku britanske mandatne uprave okrunjen prvi irački kralj Faisal I,⁵ nikad nije istodobno bio mirna i demokratska zemlja. Zemljom su vladali autokrati različitih političkih i ideoloških profila, rojalističkoga i republikanskog predznaka, sami ili potpomognuti stranim silama ili su pak zemlju potresali oružani sukobi u kojima su se obračunavali unutarnji akteri međusobno ili akteri s različitim strana međunarodnih granica. Najkrvaviji je bio Iračko-iranski rat od 1980. do 1988.⁶

Rat u Iraku 2003-2011. i usporedne procese rješavanja sukoba na vojnome i političkom planu moguće je podijeliti na nekoliko faza. Prvu fazu označuje strana vojna intervencija koja je trajala od početka ratnih djelovanja do 28. lipnja 2004. kada je Privremena koalijska uprava predala ovlasti Iračkoj privremenoj vladi. U tom je razdoblju postalo očito da je iračka proizvodnja oružja za masovno uništavanje kao povod ratu bila proizvoljna konstrukcija dijela koalijskih obavještajnih krugova bez ikakve potvrde u stvarnosti. Irak je nakon poraza u Zaljevskom ratu 1991. ostao bez dotadašnjih kapaciteta za proizvodnju biološkoga i kemijskog oružja, a da se o atomskom oružju i ne govori.⁷ Nakon relativno brzoga i uspješnog

pacificiranja vojnih i policijskih snaga basističkog režima, SAD i saveznici suočili su se s početkom izbijanja široke pobune protiv njihove nazočnosti u Iraku. Heterogena i policentrična skupina protivnika američke intervencije obuhvaćala je četrdesetak aktera među kojima su vodeći bili ostaci basističkih snaga, sunit-ski islamisti, uključujući sljedbenike salafizma, šiitske milicije poput brigada Badr i armije Mahdi te strani i domaći teroristi često povezani s Al-Kaidom. Takav se razvoj događaja u spoju s institucionalnim i infrastrukturnim deficitima pokazao najvažnijim u eskalaciji unutariračkog "sukoba nakon sukoba". Druga se faza poklapa s radom Iračke privremene vlade i iračke prijelazne vlade koja je sastavljena nakon prvih višestranačkih izbora održanih 30. siječnja 2005.⁸ U toj su fazi ubrzane pripreme za prijenos političkih ovlasti na iračke vlasti, najprije kroz privremena tijela bez izborne legitimnosti, a zatim kroz zakonodavnu i izvršnu vlast proizašlu iz izbora. Prvi intrakonfliktini izbori u Iraku, održani u siječnju 2005, bili su izbori za Ustavotvornu skupštinu koja je, prema odredbama Privremenoga temeljnog akta, trebala usvojiti novi ustav. To se i dogodilo, a novi je Ustav potvrđen na državnom referendumu 15. listopada 2005.⁹ Točno dva mjeseca kasnije održani su drugi intrakonfliktini izbori. U toj su fazi najviše zaoštreni društveni rascjepi između šiitske i sunit-ske zajednice u zemlji. Uz unutarmuslimansko nasilje, koje je gotovo svakodnevno odnosilo živote u obračunima sunit-

Zemljovid 1. Etnoreligijske skupine u Iraku 1992.

Izvor: University of Texas Libraries (http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/iraq_ethnoreligious_1992.jpg)

skih i šijitskih militanata, ali i u napadima na civile, sukobi su se proširili i u političkoj sferi. Tako je glavnina sunitskih političkih stranaka bojkotirala izbore u siječnju 2005, pravdajući svoj

Heterogena i policentrična skupina protivnika američke intervencije obuhvaćala je četrdesetak aktera među kojima su vodeći bili ostaci basističkih snaga, sunitski islamisti, uključujući sljedbenike salafizma, šijitske milicije poput brigada Badr i armije Mahdi te strani i domaći teroristi često povezani s Al-Kaidom

postupak strahom od šijitske majorizacije. Irak je pritom jedna od bliskoistočnih zemalja u kojoj je vjerska manjina stoljećima privilegirana na račun većine. Suniti su, naime, od vremena Osmanskog Carstva, koje je Mezopotamijom vladalo od 1516. do završetka Prvoga svjetskog rata, preko britanske mandatne uprave i savezništva s Kraljevinom Irakom, do diktature Sada-ma Huseina kao sunita, bili neprestance povlašteni društvena skupina. Zato je ključ izgradnje koliko-toliko održive političke stabilnosti spremnost šijitskih političkih aktera da i u institucionalnome i u simboličnom smislu uspostave partnerske odnose sa sunitskom zajednicom na temelju ravnopravnosti i elemenata konsocijacijske demokracije koji su i ugrađeni u novi Ustav. Takav je pristup, potpomognut i od strane međunarodne zajednice koja je u međuvremenu kroz agencije UN-a potaknula procese izgradnje mira, doveo do ublažavanja protusistemskog djelovanja sunitskih političkih stranaka i pojedinaca. Zahvaljujući tomu, referendum o prihvaćanju novog Ustava uspio je bez veta, a sunitska je politička komponenta potpuno integrirana u institucije nakon izbora u prosincu 2005. na kojima je legitimirana nova paritetna vlast.

Treća je faza tako počela formiranjem stalnih institucija vlasti nakon drugih višestranačkih izbora. No prvi je dio mandata nove vlade i parlamenta bio obilježen dotad najtežim oružanim sukobima i terorističkim napadima čije su mete, nakon koalicijskih vojnika, postali civili i pripadnici iračkih snaga sigurnosti s ciljem zastrašivanja i demoraliziranja domaćeg stanovništva. K tome, napadi sunitskih militanata na šijite i njihove političke predstavnike zaprijetili su izbijanjem općega građanskog rata. Nakon što su tijekom 2004. koalicijske snage uspjele anulirati oružani otpor šijitskih milicija, čemu je krucijalan doprinos dao najviše rangirani šijitski klerik u Iraku ajatolah Ali al-Sistani pozivajući sunarodnjake na miran suživot sa sunitima i ostalim Irančanima, američki i saveznički vojnici pokrenuli su tijekom 2006. i 2007. opsežne operacije protiv sunitskih militanata i stranih terorističkih skupina. Operacije su vođene uz pomoć novoobu-

broj 9 - ožujak 2012.

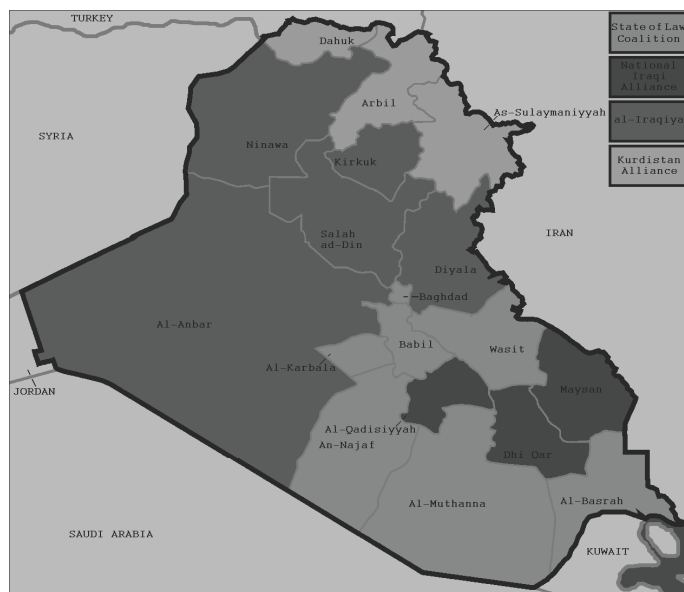
čenih iračkih snaga sigurnosti kako bi one same ubrzo mogle preuzeti dužnost osiguravanja mira i stabilnosti u zemlji. Sinergijom pomno pripremanih vojnih akcija i političkih dogovora s nositeljima moći na lokalnoj razini, te su operacije tijekom 2008. i 2009. napokon dovele do značajnijeg pada stope nasilja. Preokrenuti trend označio je početak četvrte faze ratovanja u Iraku u kojoj je došlo do relativnog smirivanja stanja. Deeskalacija sukoba, početa 2008, nastavljena je sljedeće godine, a 30. lipnja 2009. iračke snage sigurnosti preuzele su od koalicijskih vojnika vodstvo u operacijama na terenu. U toj su fazi Irak napustili i britanski vojnici (30. travnja 2009), smanjujući broj zemalja uključenih u sastav intervencionističkih snaga. Peta faza sukoba u Iraku odnosi se na posljednje dvije godine, od provedbe parlamentarnih izbora 7. ožujka 2010. do završetka američke vojne nazočnosti u prosincu 2011. U tom je razdoblju američki predsjednik Barack Obama 31. kolovoza 2010. najavio, sukladno svome političkom programu, kraj američkog vojnog angažmana u Iraku. Tako je 1. rujna 2010. završila operacija Iračka sloboda, a počela operacija Nova zora u sklopu koje je preostalih 50 tisuća američkih vojnika trebalo pomoći iračkim snagama sigurnosti da potpuno preuzmu odgovornost za mir u zemlji. Posljednjeg dana 2011. prestao je važiti i Američko-irački sporazum o povlačenju američkih snaga iz Iraka.

Ujedinjeni u različitosti ili razjedinjeni?

Tijekom nepunih devet godina ratovanja u Iraku, prema različitim procjenama, poginulo je od 155.000 do 175.000 ljudi, od čega su dvije trećine civili.¹⁰ Iračke snage sigurnosti izgubile su u borbama s pobunjenicima više od 16.500 pripadnika, a koalicijske snage gotovo 5.000 ljudi, među njima 4.500 Amerikanaca. Na strani pobunjeničkih skupina poginulo je, prema procjenama, od 28.000 do 38.000 ljudi. Uz libanonski građanski rat (1975-1990), rat u Iraku po broju žrtava najteži je oružani sukob na Bliskom istoku nakon završetka Drugoga svjetskog rata. U navedenim okolnostima teško je bilo pretpostaviti na koji će način i s kakvim ishodom proteći organiziranje višestranačkih izbora. Demokratsko konstituiranje vlasti u Iraku predstavljalo

Uz libanonski građanski rat (1975-1990), rat u Iraku po broju žrtava najteži je oružani sukob na Bliskom istoku nakon završetka Drugoga svjetskog rata

je jedan od ciljeva američke vojne intervencije 2003. kako bi se u *postsadamovskom* vremenu artikulirale političke opcije koje će, s jedne strane, imati unutarnju legitimnost, a s druge strane postati sugovornici intervencionističkih snaga u izgradnji mira i obnovi gospodarskih resursa koja se temelji na iskorištavanju energenata. Premda je od početka vojne intervencije u ožujku

Zemljovid 2. Pobjedničke koalicije u iračkim provincijama na parlamentarnim izborima 2010.

Izvor: Wikimedia Commons (http://en.wikipedia.org/wiki/File:2010_Iraqi_election_map.png)

2003. do prvih demokratskih izbora u siječnju 2005. proteklo manje od dvije godine, prvi izbori održani unutar još uvijek manifestnog konflikta pokazali su da je Irak u političkom smislu zreo za formiranje vlasti sukladno, makar dijelu, postulata koncepta poliarhije Roberta Dahla: od institucija vlasti koje su u rukama izabranih dužnosnika te poštenih i slobodnih izbora do općeg prava glasa i prava na prosvjed i drukčije mišljenje. Novi irački ustav iz 2005. u nekim je elementima, poglavito u balansiranju političke moći i nadzora nad njom od strane pojedinačnih i kolektivnih aktera, napredniji od temeljnih akata nekih zapadnih demokracija. Međutim, kada se političko stanje u Iraku pokuša apstrahirati od recentne vojne intervencije, premda ga je ona velikim dijelom uvjetovala, jasno je da su glavni prijevori u zemlji vezani za složenu društvenu strukturu i njezinu permanentnu politizaciju. Do 1921, kada je unutar britanske mandatne uprave postao monarhija na čelu s Hašemitskom dinastijom, nikad nije bio jedna politička cjelina. Današnji su Irak u Osmanskom Carstvu činila tri vilajeta – Bagdad, Basra i Mosul – zrcaleći etničko-vjerske posebnosti pojedinih dijelova zemlje. U prvom su većina bili Arapi suniti, u drugom Arapi šijiti, a u trećem Kurdi suniti.

U rezultatima tri ciklusa parlamentarnih izbora, koji su održani u siječnju 2005, prosincu 2005. i ožujku 2010, izražavaju se političke preferencije birača u pojedinim dijelovima zemlje koja je podijeljena na kurdski sjeveroistok, sunitski zapad i sjeverozapad te šijitski jug i središnji dio. Gotovo da je riječ o "izbornim vilajetima", sukladnim staroj osmanskoj teritorijalnoj podjeli. Izbijanje nasilja s etničkim i vjerskim predznakom nakon američke vojne intervencije 2003. pokazalo je da je Irak država bez unutarnjeg konsenzusa ili, u najbolju ruku, država o

čijem uređenju tek treba postići konsenzus. Ustav iz 2005. u tom je pogledu velik iskorak jer je Irak pomaknuo prema funkcionalnome federativnom uređenju. Premda su ostale prijašnje provincije – a ima ih osamnaest, uključujući i Bagdad kao metropolitansko područje – omogućeno je njihovo povezivanje. Konkretno, irački Kurdistan kao autonomnu regiju čine tri provincije: Duhok, Arbil i Sulejmanija. Hoće li se za sličnu institucionalizaciju odlučiti i ostale dvije zajednice, šijitska i sunitska, teško je procijeniti, tim više što dio provincija ima heterogen sastav stanovništva, a granice bi im lako mogle postati upitnima u eventualnoj tvorbi autonomnih regija. Posebno je pitanje glavni grad Bagdad koji je sa šest i pol milijuna stanovnika Irak u malome, a najteži su oružani sukobi na vrhuncu sektaškog nasilja 2006-2007. vođeni u radijusu od pedesetak kilometara od središta grada. Osim međusobnog odnosa triju glavnih etničko-vjerskih skupina, u zemlji živi i niz manjina od kojih su najbrojnijima, poput kršćanske zajednice, zajamčena i zastupnička mjesta u nacionalnom parlamentu.

I dok su siječnjaški i prosinački izbori 2005. manje-više odražavali spremnost birača pojedinih etničko-vjerskih skupina da podrže stranke i koalicije jasnih identiteta, posljednji parlamentarni izbori

2010.¹¹ pokazuju svojevrsan odmak od etabliranih podjela kroz pluralizaciju političkih opcija unutar šijitske, sunitske i kurdske zajednice te transetnička, to jest transtreligijska koalijska povezivanja. Tko je danas na čelu Iraka temeljem izborne odluke od prije dvije godine? Ukratko, iste ključne političke ličnosti kao i prije izbora 2010, ali u novoj političkoj konfiguraciji koja, unatoč fragilnosti i potencijalnoj radikalizaciji suparništava, kanalizira sukobe u institucionalnim okvirima. Nakon što je 2005. dvostruku izbornu pobjedu ostvario Ujedinjeni irački savez – osvojio je 48,2 posto glasova u siječnju 2005. i 41,2 posto u

U rezultatima tri ciklusa parlamentarnih izbora izražavaju se političke preferencije birača. U pojedinim dijelovima zemlje gotovo da je riječ o "izbornim vilajetima"

prosincu 2005. – kao koalicija šijitskih političkih stranaka, a na drugom se mjestu našao Demokratski patriotski savez Kurdistanu – s 25,7 posto glasova u siječnju 2005. i 21,7 posto u prosincu 2005. – koji su oformile vodeće kurdske stranke, Kurdistanska demokratska stranka i Patriotska unija Kurdistanu, izbori 2010. donijeli su novu političku sliku Iraka. Najveći broj glasova (24,7 posto) osvojio je Irački nacionalni pokret (Al-Irakija) kojemu je na čelu bivši premijer Ajad Alavi koji je iračku vladu vodio u mjesecima prije održavanja prvih demokratskih izbora 2005. Taj se

kularni šijitski političar okupio je oko sebe šaroliku pobjedničku koaliciju u kojoj su se našli i predstavnici sunita, primjerice potpredsjednik države Tarik al-Hašimi, bivši basisti poput Saleha al-Mutlaka, te Iračka turkmenska fronta kao najveća turkmenska stranka. Drugo je mjesto osvojila Koalicija pravne države (24,2 posto) dotadašnjeg premijera Nurija al-Malikija, također višetnički i višereligijski savez kojim dominira Al-Malikijeva šijitska Stranka islamskog poziva (Dawa). Na trećem se mjestu naša pretežno šijitski Nacionalni irački savez (18,2 posto) s još jednim bivšim premijerom, Ibrahimom al-Džafarijem, prvim čovjekom Iračke prijelazne vlade sastavljene nakon prvih demokratskih izbora 2005, uz kojega se natjecao i pokret Muktade al-Sadra, bivšeg žestokog protivnika američkih snaga, a nakon intervencije ajatolaha Al-Sistanija 2004. suradnika koalicijskih i iračkih vlasti. I unutar kurdskog bloka došlo je do promjena, pri čemu je savez dviju vodećih kurdskih političkih stranaka pao na samo 14,6 posto podrške, a ojačao je kurdski Pokret za promjenu (Goran) s osvojenih 4,1 posto glasova pretežno kurdskih birača.

Novim je ustavnim rješenjima Irak postao federacija, ali je pravo pitanje je li federalizam za Irak došao prekasno

Tijesna pobjeda Alavijeve Al-Irakije uzrokovala je višemjesečne pregovore o sastavu nove vlade, uz sklapanje i razvrgavanje savezništava. Najveće su koalicije ipak postigle dogovor te je 22. prosinca 2010. novi saziv parlamenta izglasovao povjerenje novoj Al-Malikijevoj vladi. Osim novog-starog premijera, parlament je za predsjednika Iraka ponovno izabrao kurdskog vođu Džalala Talabanija, dok je Ajad Alavi pristao voditi novo Vijeće nacionalne sigurnosti. Našavši se drugi puta na čelu iračke vlade, Nuri al-Maliki učvrstio je položaj najutjecajnijeg političara u zemlji unatoč povremenim sukobima s političkim suparnicima, pri čemu je potencijalno najteži konflikt izbio u prosincu 2011. s potpredsjednikom države iz redova sunita Tarikom al-Hašimijem (potpredsjednik iz redova šijita je Adil Abdul-Mahdi) kojega je sud osumnjičio za svojedobno organiziranje bombaških napada. Taj je potez doveo do bojkota rada parlamenta od strane Al-Irakije, ali su krajem siječnja njezini čelnici najavili povratak u parlamentarne klupe kako kriza u zemlji ne bi eskalirala, osobito u osjetljivom razdoblju stabilizacije nakon odlaska američkih vojnih snaga.

Kao što je američka vojna intervencija bila generator sveobuhvatnih političkih transformacija u Iraku, tako i odlazak američkih vojnika može dovesti do novih političkih promjena u zemlji čiji politički predstavnici prvi put počinju sami kanalizirati društvene suprotnosti i sukobe u demokratskim institucijama vlasti. Hoće li u tome uspjeti? Irak u mnogo čemu dijeli sudbinu ostalih bliskoistočnih zemalja nakon dvaju svjetskih ratova kojima su dugoročno regionalno destabilizirajući dogovori i (polu)rješenja velikih sila, u prvom redu Velike Britanije i Francuske, onemogućili etabliranje održivih političkih zajednica. Irak broj 9 - ožujak 2012.

je pritom signifikantan primjer jer je nastao arbitrarnom odlukom Lige naroda i britanskih upravitelja nakon Prvog svjetskog rata, osamostalivši se 1932.¹² kao države bez zajedničkog identiteta i spremnosti svih da se on izgrađuje. Čak i kada je bilo pokušaja u tom smjeru, česte promjene vlasti, njezina uzurpacija i konstantno nametanje volje manjine većini onemogućili su izgradnju iračke nacije "ujedinjene u različitostima". Novim je ustavnim rješenjima Irak postao federacija, ali je pravo pitanje je li federalizam za Irak došao prekasno. Iskustva autokratski vođenih federacija pokazuju da se nakon početka demokratske tranzicije mijenja i državno uređenje u smjeru labavljenja saveza i zahtjeva za samoodređenjem federalnih jedinica. Takvo bi što u Iraku vrlo vjerojatno dovelo do novih sukoba te je dezintegracija zemlje malo kome privlačan scenarij. Uostalom, Kurdistan je *de facto* država u državi, a možda će među arapskim šijitima i sunitima u Iraku zasad prevladati pragmatizam, a ne sektaštvo. Aktualna politička elita u Iraku trenutačno vodi zemlju upravo u tom pravcu. Prije dva i pol desetljeća vlast Sadama Huseina napadala je kurdsko stanovništvo u Iraku kemijskim oružjem. Danas je kurdski vođa Džalal Talabani predsjednik Iraka. Na Bliskom istoku sve je moguće, pa čak i pozitivni ishodi. Hoće li takvim ishodom u Iraku završiti prva godina bez nazočnosti stranih vojnih snaga? Znat će se ubrzo – na novi irački državni blagdan 31. prosinca.

Bilješke

- 1 O nazivu ratnih sukoba u Iraku 2003-2011. ne postoji zajedničko mišljenje nego se koriste različite kovanice od najjednostavnije "rat u Iraku" ili "irački rat" do "okupacije Iraka", "drugoga zaljevskog rata" i "Operacije iračka sloboda" kako je vojnu intervenciju SAD-a i saveznika u Iraku 2003. nazvala američka vojska.
- 2 Baas je kratica za Socijalističku stranku arapskog preporoda koja je bila vladajuća stranka u Iraku, a još je vlasti u Siriji.
- 3 Nakon uhićenja u prosincu 2003. u operaciji "Crvena zora", Sadam Husein je procesuiran te mu je za dokazani zločin protiv čovječnosti izrečena smrtna kazna vješanjem. Pogubljen je 30. prosinca 2006.
- 4 Na čelu Privremene koalicijske uprave od 11. svibnja 2003. do 28. lipnja 2004. nalazio se američki diplomat Lewis Paul Bremer koji je zamijenio sunarodnjaka Jaya Garnera na toj dužnosti samo tri tjedna.
- 5 Probritanska Hašemitska dinastija zbačena je s vlasti u puču 1958. kada je Irak proglašen republikom. Kralj Faisal II. je ubijen, a na čelu se države našao general Abdel Kerim Kasem, vođa Slobodnih časnika.
- 6 Prema nikad potvrđenim procjenama, na iračkoj je strani poginulo oko 300 tisuća vojnika i civila, a na iranskoj između pola i jednog milijuna.
- 7 Rezolucija 1441 Vijeća sigurnosti UN-a iz 2002. pozvala je Irak da ispuni svoje obveze razoružanja, dok UN-ovo povjerenstvo UNMOVIC nije pronašlo u Iraku nikakve dokaze o postojanju oružja za masovno uništavanje.
- 8 Prvi su višestranački demokratski izbori u Iraku u siječnju 2005, kao i oni sljedeći u prosincu 2005, održani prema raz-

- mjernome izbornom sustavu sa zatvorenim blokiranim listama i jednostavnim izbornim brojem i najvećim ostatkom kao metodom preračunavanja glasova u mandate. Biral se 275 zastupnika u Nacionalnoj skupštini, svaka je provincija činila jednu izbornu jedinicu, a dijelilo se i 45 kompenzacijskih mandata za liste čiji uspjeh na nacionalnoj razini nije pratila odgovarajuća zastupljenost na razini izbornih jedinica.
- 9 Na referendum je izašlo oko 63 posto birača, 79 posto je glasovalo za novi ustav, a 21 posto protiv njega. Samo su u dvije sunitske provincije od ukupno osamnaest provincija u zemlji birači dvotrećinskom većinom odbacili novi ustav. Da se to dogodilo u još samo jednoj provinciji, novi ustav ne bi mogao biti prihvaćen.
 - 10 Prema podacima internetskog projekta Iraq Body Count (IBC), koji je najčešće korišten u procjenama žrtava.
 - 11 Parlamentarni izbori 2010. održani su prema novim izbornim pravilima jer je parlament u studenom 2009. usvojio amandmane na izborni zakon. Broj mandata je povećan na 325, smanjen je broj kompenzacijskih mandata na 15, a omogućeno je pojedinačno osobno glasovanje kojim su birači glasujući za jednu od predloženih neblokiranih lista u isto vrijeme glasovali i za jednog od kandidata na toj listi. Najveći broj pojedinačnih glasova u cijelom Iraku dobio je premijer Nuri al-Maliki (622.961) u bagdaskoj izornoj jedinici, a njegov izazivač Ajad Alavi u istoj izornoj jedinici 407.537 glasova.
 - 12 Irak svoj najveći nacionalni praznik slavi 3. listopada kada je 1932. zemlja stekla punu neovisnost

Literatura

- Allawi, A. A. (2007). *The Occupation of Iraq: Winning the War, Losing the Peace*. New Haven i London: Yale University Press.
- Andersen, R. R., Seibert, R. F., Wagner, J. G. (2011). *Politics and Change in the Middle East (10th Edition)*. New Jersey: Prentice Hall.
- Fawcett, L. (2005). *International Relations of the Middle East*. Oxford: Oxford University Press.
- Fawn, R., Hinnebusch, R. (ur.) (2006). *The Iraq: Causes and Consequences*. Boulder: Lynne Rienner Publ.
- Feiler, B. (2011). *Generation Freedom: The Middle East Uprisings and the Remaking of the Modern World*. New York: William Morrow Paperbacks.
- Kasapović, M. (2010). *Politički sustav i politika Izraela*. Zagreb: Politička kultura.
- Mackey, S. (2003). *Povijest Iraka i budućnost poslije Sadama Husseina*. Grapa: Zagreb.
- Nye, J. S. (2007). *Understanding International Conflicts*. New York: Pearson Longman.
- Simons, G. (2003). *Future Iraq*. London: Saqi Books.
- Vukadinović, R. (2005). *Teorije vanjske politike*. Zagreb: Politička kultura. ■